

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

Keväällä 2023 hyväksytyn uuden vammaispalvelulain tavoite on perustunut tarpeeseen vastata paremmin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. JHL kannattaa tätä periaatetta ja yhtyy myös yhdenvertaisuusvaltuutetun aiemmin esittämään huomioon, että vammaispalvelulaki sisältää useita palveluita, joihin henkilöllä on subjektiivinen oikeus. Laissa ei saa olla ristiriitaa subjektiivisten oikeuksien ja taloudellisten reunaehtojen välillä, eikä vammaispalvelulaki voi olla subjektiivisten oikeuksien osalta säästölaki.

Tämä on otettava huomioon myös vammaispalvelulain soveltamisalan mahdollisessa tarkentamisessa. Tällä on merkittävä vaikutus myös alan työoloille, työehdoille sekä alan veto- ja pitovoimalle, mikäli palveluiden sisältöä ja saatavuutta ohjataan tavoitteena erityisesti kustannussäästöt.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaisalan toimijat kantavat huolta vammaispalvelulain tavoitteen toteutumisesta. Lakiuudistuksella pyrittiin muun muassa siihen, ettei palveluihin jäisi jatkossa väliinpuotajia, jotka eivät saisi palveluita minkään lain nojalla. Vammaispalvelulain uudistuksen yksi keskeinen tavoite on ollut siirtyä diagnoosipohjaisuudesta yksilöllisten tarpeiden arviointiin ja huomioida paremmin myös esimerkiksi erilaiset autismin ja neurokirjon henkilöiden tarpeet.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisalan toimijoiden huoli subjektiivisten oikeuksien rajautumisesta soveltamisalan tarkistamisen myötä on suuri. Nyt lausunnoilla olevassa hallituksen lakiesityksessä korostetaan hyvin vahvasti vammaispalvelulain toissijaisuutta erityislakina sekä sitä, että ensisijaisten lakien, kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolain, perusteella annettavien palveluiden saatavuuden puute ei vielä itsessään ole perustelu vammaispalvelulain soveltamiselle.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta arvioitaessa voidaan ajautua ristiriitaan sen periaatteen kanssa, että palvelutarpeen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon erityisesti vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet.

Muista lausunnonantajista muun muassa henkilökohtaisten avustajiensa työnantajana toimivia vammaisia henkilöitä edustava Heta-liitto on nostanut omassa lausunnossaan ansiokkaasti esiin Suomea sitovia kansainvälisiä vammaisoikeusvelvoitteita ja niistä nousevia tarpeita palveluille. Esimerkiksi henkilökohtainen apu on yksi erikseen YK:n vammaissopimuksessa mainittu vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta vahvistava palvelu.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallitus esittää lisättäväksi kirjausta siitä, ettei asiakkaan edun arvioinnissa oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua. Perusteluna käytetään sitä, että sosiaalipalveluista perittävistä maksuista säädetään erikseen.

Kun hallitus samalla myös ohjaa ensisijaisten, kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisten, palveluiden piiriin vammaispalvelulain sijasta, voi syntyä tilanteita jolloin yhdenvertaisuus ei toteudu. Subjektiivisten oikeuksien on tarkoitus taata vammaisille henkilöille sellaisia palveluita, joiden avulla he olisivat yhdenvertaisessa asemassa suhteessa muihin ihmisryhmiin. Yksi keskeinen subjektiivinen oikeus on muun muassa henkilökohtainen apu, joka on luonteeltaan vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden vahvistamista.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Edellinen hallitus hyväksyi vammaispalvelulain, jota nykyinen hallitus nyt haluaa heikentää säästöjen vuoksi. JHL ei kannata näitä säästöjä, sillä ne heikentävät vammaisten oikeuksia sekä alan työntekijöiden mahdollisuuksia hoitaa työtään hyvin ja eettisesti.

Myös vammaispalvelualalla pula henkilöstöstä on suuri. Tämän vuoksi riittävien henkilöstöressurssien ja työskentelyolosuhteiden varmistaminen on erittäin tärkeää alan vetovoiman sekä työntekijöiden pysymisen turvaamiseksi. Jo tällä hetkellä keskeisiä vammaispalveluja toteutetaan liian halvalla, mikä vaikuttaa niin palveluiden laatuun kuin henkilöstön saatavuuteen. Työntekijöitä motivoi työssään usein ihmisten auttaminen sekä itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, mutta työtä on mahdotonta toteuttaa laadukkaasti ilman riittävää osaamista ja palvelujen toteuttamiseen vaadittavia resursseja. Alan palkka- ja työehtoja sekä työoloja on parannettava, jotta palvelut voivat toteutua tarvittavassa laajuudessa.

Vammaispalvelulain uudistuksessa lähdetään siitä, että henkilökohtaisella avulla tai muilla tehtävillä ei olisi tarkoitus korvata kotihoidon tai kotisairaanhoidon palveluita tai muita terveydenhuollolle kuuluvia tehtäviä, joiden ei voida katsoa olevan itsehoitoa. Tästä periaatteesta on tärkeää pitää kiinni, jotta henkilökohtaisten avustajien vastuulle ei siirretä liian vaativia tehtäviä. Henkilökohtaiset avustajat työskentelevät pääsääntöisesti yksin avun käyttäjän kotona, joten riskit sekä avun käyttäjän turvallisuudelle että työntekijän oikeusturvalle vahinkotilanteessa on otettava huomioon.

JHL katsoo, että uudistuva vammaispalvelulaki lisää osaamisvaatimuksia vammaisalan tehtävissä esimerkiksi kommunikaation, ADL- ja IADL:ia tukevien tehtävien, hoidollisten tehtävien, ergonomian ja muiden työhön keskeisesti liittyvien toimintojen ja menetelmien osalta. JHL näkee, että hyvinvointialueiden ja työnantajien tulee tarjota ammatillista täydennyskoulutusta. Täydennyskoulutuksessa tulee huomioida myös muut kuin sote-alan laillistetut ammattihenkilöt. Myös vammaisalan erityistarpeisiin suunnattujen koulutusten, kuten esimerkiksi vammaisalan ammattitutkinnon, hyödyntämistä osaamisen kehittämisessä tulee lisätä.

Esimerkiksi henkilökohtaisten avustajien tehtävissä ei ole kelpoisuusvaatimuksia, mutta niihin voi kuulua muun muassa niin sanottua itsehoitoa kuten lääkkeen antamista, katetrointia, haavanhoitoa ja hengityslaitteen käyttöä. Ilman koulutusta riski vahinkotapahtumille kasvaa. Henkilökohtaiset avustajat voivat olla toteuttajina myös lukuisissa muissa vammaispalvelulain palveluissa henkilökohtaisen avun lisäksi (mm. liikkumisen tuki, asumisen tuki). On syytä varmistaa, että

henkilökohtaisen avun monipuolistuvissa ja vaativissa tehtävissä työntekijöillä on työhönsä riittävä tuki ja osaaminen, eivätkä tehtäväkokonaisuudet muodostu kohtuuttomiksi hallita. Tehtävien hoitoon on varmistettava riittävä osaamistaso ja huomioitava tehtävien vaativuustaso myös palkkauksessa.

Tuominen Laura
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry